

Розділ 7.

Порівняльне кримінальне та кримінально-процесуальне право

Туляков Вячеслав Алексеевич

*д. ю. н., професор кафедри кримінального права
Національного Університету «Одеська юридическа академия»*

ДИРЕКТИВА 2012/29/EU ЕВРОПАРЛАМЕНТА ОТ 25 ОКТЯБРЯ 2012 ГОДА О МИНИМАЛЬНЫХ СТАНДАРТАХ ПО ПРАВАМ, ПОДДЕРЖКЕ И ЗАЩИТЕ ЖЕРТВ ПРЕСТУПЛЕНИЯ И ЗАДАЧИ УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ НАУКИ

Директива 2012/29/Eu Европарламента от 25 октября 2012 года, устанавливающая минимальные стандарты по правам, поддержке и защите жертв преступления, явилась новым базовым документом, определившим примат защиты основных прав и фундаментальных свобод жертвы преступления в национальных системах уголовной юстиции большинства Европейских государств.

Принимая ее, Европарламент подчеркнул значимость места и роли защиты прав и свобод жертвы преступления в современной правовой доктрине.

Директива усиливает значимость места и роли жертв преступлений и членов их семей (обеспечение информацией и поддержкой, участие в уголовном процессе, защита жертв и дополнительная помощь в обеспечении с жертвами преступлений со специальными потребностями) в уголовном судопроизводстве.

Директива включает также перечень стандартных процедур по обучению профессионалов, оказывающих помощь жертвам преступлений, устанавливая необходимость единого подхода к жертвам преступлений в во всех государствах Евросоюза, введения единых нормативных стандартов и правил обращения и поддержки.

При этом постулируется, что жертва должна занять одно из центральных мест в уголовном процессе, без осознания надлежащей роли которой цели правосудия не будут достигнуты.

Страны Евросоюза обязаны привести свое законодательство в соответствии с настоящей директивой к ноябрю 2015 года.

Указанные положения вновь приводят к необходимости освещения некоторых базовых положений, касающихся развития доктрины уголовного права в нашем государстве.

1. Постепенное размывание публичности, возврат презумирования примата индивидуального, частного, частного над государственным, публичным, общественным очевидны. Отчетливо это прослеживается и в современных уголовно-правовых работах. Однако, как правило, все ограничивается указанием на развитие идей восстановительного правосудия, медиации и примирения в уголовном праве и процессе. Мы сталкиваемся с формированием институтов компенсации и реституции в уголовном законодательстве и праве Голландии, Франции, Финляндии, Молдовы, Польши, когда компенсация причиненного потерпевшему ущерба осуществляется в рамках уголовно-правовых отношений и заменяет собой наказание. Однако окончательного доктринального оформления в украинской уголовно-правовой науке эта идея все еще не получила. Сами же уголовно-правовые нормы остаются в неизменном виде защитниками и хранителями вечных и незыблемых интересов государства. Нам уже приходилось писать о том, что с целью обеспечения социальной интеграции в деле контроля над преступностью Уголовный кодекс доктринально должен быть выписан не для правоприменителей, а для потерпевших.

2. Несмотря на труды известных украинских ученых (В. Борисов, А. Джужа, А. Дзюба, А. Музыка, В. Навроцкий, Т. Присяжнюк, М. Сенаторов, Н. Хавронюк), обращающих внимание на необходимость учета данного фактора, в большинстве случаев характеристики и значимость института потерпевшего рассматриваются не в качестве основополагающих, а вторичных. Это в определенной степени противоречит как

конституційним положенням, так і ідеям нового взгляда на структуру уголовно-правових відносин, в яких фігури потерпевшого, злочинця, представителів держави виглядають як рівнозначні.

3. Закон, захищаючий простого громадянина, заслуговує його вдячності і розуміння. Закон понятій, є закон одобрений. Закон одобрений – є закон підтриманий. І від схеми патріархальних взаємовідносин «публічне право – особистість» ми виходимо до схеми патерналистських відносин «публічне право – сім'я – особистість». В такій тріаді сімейність, одухотвореність публічно-правових норм як раз і означає можливість їх підвищення їх емотивності, сприйняття близькості до людини і його функціям. Подібний підхід (особистість, суспільство, суспільство, держава) більш «людський» і в певній формі зустрічається і в діючому законодавстві України. Питання в тому, наскільки чітко повинна бути позначена ця особистісна спрямованість кримінального законодавства в самій доктрині.

4. Можливо, в певному сенсі слідвало б як експериментальну модель побудувати теоретичний образ Уголовного кодексу, виписаного виключно під потерпевших як фізичних і юридичних осіб (соціальних суспільств) яким кримінальним правопорушенням завдані матеріальний, моральний, психологічний або психіатричний збиток.

Це породжує ряд питань, спрямованих на:

виявлення місця і ролі інституту потерпевших від злочину в формуванні кримінальної і кримінологічної політики держави (здійснення процесу криміналізації діянь з урахуванням думки фокус-груп, створення системи звернення до жертв злочинів);

визначення характеристик потерпевших і їх інтересів в системі об'єктів кримінально-правової охорони (корекція переліку завдань кримінального права);

змінення ролі і значення потерпевших в системі кримінально-правових відносин і відповідальності (введення категорії потерпевших в обов'язковий елемент *corpus delicti*);

визначення пріоритету особистого збитку в визначенні критеріїв суспільної небезпечності кримінального правопорушення (злочину і проступку), при категоризації кримінальних правопорушень (можливо, в перспективі криміналізовані діяння, об'єднуються в категорію кримінальних проступків повинні складати тільки злочинні справи обвинувачення);

визначення потерпевшого (спеціального потерпевшого) як самостійної категорії кримінального права (подібний підхід налічується в кримінальному законодавстві Італії);

криміналізація попередньої злочинної діяльності в основному тільки при наявності скарги потерпевшого;

введення інститутів угоди потерпевшого, медіації, реституції і компенсації як самостійних або додаткових форм реалізації відповідальності за кримінальні правопорушення (компенсація і реституція повинні стати самостійними заходами кримінально-правового характеру);

визначення нормативних характеристик урахування думки потерпевшого при призначенні покарання, при звільненні від покарання і його відбування, при застосуванні заходів безпеки і заходів соціальної захисту;

ранжирование составов Особенной части в зависимости от значимости охраняемого блага для потерпевших;

визначення сукупності ознак криміналізації діянь проти спеціальних потерпевших як кваліфікованих складів злочинів (виділення таких ознак як основних критеріїв криміналізації кваліфікованих діянь, як, наприклад, це зроблено в УК Франції, УК Австрії);

формування особливостей і специфіки організації кримінально-правового звернення до загальних і спеціальних потерпевших;

постулювання відповідальності правопорушників, обвинувачуваних в скоєнні привілейованих складів тільки за скаргою потерпевших;

визначення особливостей звернення до жертв транснаціональних злочинів, тероризму, злочинів проти миру і безпеки людства і міжнародного правопорядку (створення випадків спеціального звільнення від кримінальної відповідальності тільки після відшкодування збитку потерпевшим, розробка нормативних механізмів звернення і компенсації збитку іноземним громадянам).

Цей, далеко не повний перелік питань, вважається, представляє інтерес в межах розвитку сучасної кримінально-правової доктрини при апроксимації ідей і наукових положень в відповідності з ідеями і установками Директиви 2012/29/Єв Європарламенту від 25 жовтня 2012 року.

Аннотация

Туляков В. А. Директива 2012/29/EU Европарламента от 25 октября 2012 о Минимальных стандартах по правам, поддержке и защите жертв преступления и задачи уголовно-правовой науки

Статья посвящена анализу последних усилий Европейского сообщества по защите, поддержке и обеспечению безопасности жертв преступлений и их связи с развитием уголовно-правовой науки. Приводятся пути совершенствования современной уголовно-правовой доктрины

Ключевые слова: жертвы преступления, уголовно-правовая доктрина

Анотація

Туляков В. О. Директива 2012/29/EU Європарламенту від 25 жовтня 2012 року про мінімальні стандарти по правам, підтримці та захисту жертв злочину та завдання кримінально-правової науки

Стаття присвячена аналізу останніх зусиль Європейської спільноти по захисту, підтримці та забезпеченню безпеки жертв злочинів та їх зв'язку із розвитком кримінально-правової науки. Наводяться шляхи удосконалення сучасної кримінально-правової доктрини

Ключові слова: жертви злочину; кримінально-правова доктрина

Summary

Vyacheslav Tulyakov EU Directive 2012/29/EU from October 25, 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime and criminal science problems

The issue noting that the Directive 2012/29/EU from October 25, 2012 considerably strengthens the rights of victims and their family members to information, support and protection as well as their procedural rights stresses that rising on victims' rights is considerably connected with criminal law doctrine development. Ways and achievements of modern criminal law are analysed

Keywords: crime victim; criminal law doctrine

Янчук Наталья Дмитриевна

к.ю.н., доцент

*кафедры права Европейского Союза и сравнительного правоведения
Национального университета «Одесская юридическая академия»*

ПРИРОДА СРАВНИТЕЛЬНОГО УГОЛОВНОГО ПРАВА

В юридической литературе остается дискуссионным вопрос относительно природы сравнительного уголовного права. Несмотря на то, что в последнее время в арифметической прогрессии увеличивается количество научных исследований, посвященных сравнительному правоведению в сфере уголовного права, вопрос природы сравнительного уголовного права остается мало исследованным. Рассмотрение различных подходов дает возможность восполнить данный пробел, а также изложить собственную точку зрения.

Исследование природы сравнительного уголовного права не привлекает должного внимания ученых, хотя этот пробел в определенной степени восполняется работами ученых, посвященных природе сравнительного правоведения. Отдельно следует выделить труды Е. Бигич [1], Е. Лисенко [2], К. Осаке [3], А. Тихомирова [4] и других. Однако исследование общих вопросов, посвященных основным подходам к статусу сравнительного правоведения, не может компенсировать недостатков в изучении природы сравнительного уголовного права.

Все это предопределило цель настоящей работы, которая заключается в осуществление комплексного анализа основных подходов к статусу сравнительного уголовного права. Не претендуя на всесторонний анализ основных подходов к статусу сравнительного уголовного права, остановимся лишь на некоторых точках зрения.

Согласно одной из точек зрения сравнительное уголовное право рассматривается как комплексный научный метод. Так, по мнению А. А. Малиновского: «сравнительное правоведение в сфере уголовного права представляет собой главным образом использование сравнительно-правового метода при исследовании явлений и процессов правовой действительности» [5, с. 3].

Сторонники признания сравнительного уголовного права в качестве метода оперируют аргументами, предложенными компаративистами, на основании которых оспаривается научный статус сравнительного правоведения. Так, К. Осаке полагает, что: «сравнительное правоведение есть своеобразный научный ме-